



***Appendix 1:***

***Nederlandse Samenvatting***

Dutch Language Summary  
of  
*A Van Tuyl Chronicle*

## ***650 Jaar Geslacht van Tuyl*** ***Nederlandse Samenvatting***

### ***Oorsprong van Tuyl's***

Op 24 juni 1394 verkopen Gijsbert, Hendrick en Armt van Tuyl de erftijns van een huis in Zaltbommel aan Gerardus Crolle. Enkele dagen later doet hun broer Roelof hetzelfde. Deze verkoop actes bieden het aanknopingspunt voor het zicht op de oudste tot op heden bewezen stamvader van het geslacht Van Tuyl, dat vanaf het eind van de 16e eeuw in de Bommelerwaard leefde. De vier broers worden namelijk vermeld als zonen van Heer Ghijsbrecht, ridder.<sup>2</sup>

In de 14e eeuw komen nogal wat Van Tuyl's voor in de Tielerwaard als ridder of als eigenaar van omvangrijke bezittingen. Sommige voeren bovendien hetzelfde wapen met de drie hondekoppen. Extra verwarrend is het feit dat er meerdere zijn met dezelfde naam : Ghijsbrecht die Voecht van Tuyl, ridder en eigenaar van een hofstad De Nessche in Tuil (1322), Gijsbert van Tuyl van Lievenstein die in 1348 zijn kasteel Lievenstein in Tuil opdraagt aan de Hertog van Gelre en Heer Ghijsbrecht van Tuyl, ridder, die in 1345 wordt vermeld in Tricht.

Een ding hebben zij gemeen : of zijzelf of een van hun voorouders woonde oorspronkelijk in Tuil. Maar een familierelatie tussen hen en anderen zoals Marcelis van Tuyl, ridder (Enspijk, 1293), Gosewijn van Tuyll, knaap<sup>3</sup> (Tuil, Ammerzoden, 1326) en Dirck van Tuyl (Tuil, 1388) is tot op heden niet gevonden.

De oudste in de archieven te vinden Van Tuyl's hebben bezittingen in het gehele gebied ten noorden van de Waal en langs de Linge, onder meer in Deil, Enspijk en Waardenburg. Omdat veel van hen nogal eens eigendommen schonken aan de Abdij Marienweerd, was het mogelijk om een familie *Hac* te reconstrueren, die zich ook wel Van Tuyl noemde. Deze familie stamde af van

---

<sup>1</sup> De *Van Tuyl Chronicle* beschrijft de geschiedenis van de familie Van Tuyl in de Tieler- en Bommelerwaard en vanaf 1663 in Noord-Amerika. In deze samenvatting wordt minder dan in de *Chronicle* ingegaan op algemeen geschiedkundige achtergronden, omdat deze voor de Nederlandse lezer als meer bekend wordt verondersteld dan voor de Amerikaanse. In deze samenvatting zijn noten en literatuurverwijzingen beperkt gehouden, gezien het zeer uitvoerige notenapparaat in de *Chronicle* en de *Genealogy*.

<sup>2</sup> Rijksarchief Gelderland (RAG), Cartularium Groot Bommels Gasthuis, fol. 15, 24-06-1394 en fol. 15v, 30-06-1394. Ghiselbertus, Henricus et Arnoldus filii (= zonen) domini (= heer) Ghiselberti de Tuyle militis (= ridder). Rodolphus de Tuyle filius domini Ghiselberti de Tuyle militis.

<sup>3</sup> Famulus = schildknaap.

### *Appendix 1*

Hacconis de Tule, zoon van Athalye de Tuul, die wordt genoemd rond 1300.<sup>4</sup> Rond 1340 “verdwijnt” deze naam uit de schriftelijke bronnen, maar op basis van gemeenschappelijke eigendommen is het waarschijnlijk dat meerdere families die zich later Van Tuyl noemen hun oorsprong hebben in deze familie Hac van Tuyl.<sup>5</sup>

#### ***Heer Ghijsbrecht van Tuyl***

Ghijsbrecht van Tuyl, die vrijwel altijd *dominus* (heer) en *militis* (ridder) wordt genoemd, komen wij voor het eerst tegen op 25 april 1345 als hij een vicarie sticht in de kapel van Tricht. Hij doet dat ter ere van de Heilige Maagd Maria en ter nagedachtenis van Gosewijn van Tricht en diens vrouw Nanneke en zijn eigen (niet-genoemde) ouders. Anderhalf jaar later schenkt hij acht hofsteden en drie percelen land aan deze vicarie. Ook in Deil wordt door hem een vicarie gesticht, ter ere van de Heilige Maagd Maria en de Apostel Johannes; op 3 oktober 1368 wordt deze stichting bekrachtigd door de bisschop van Utrecht. Ghijsbrecht had bezittingen in Tuil, maar woonde waarschijnlijk in Deil. Hij behoorde tot de lage landadel en was vazal van Hertog Eduard van Gelre. In 1368 wordt hij vermeld als een van de getuigen bij het huwelijk van de hertog met Catharina van Beieren.

Hoewel zijn ouders, noch zijn (vermoedelijk twee) echtgenote(s) bekend zijn, is het mogelijk dat hij een zoon was van Willem, zoon van Willem de Tuul, waarvan vrijwel zeker ook het geslacht Van Tuyl van Bulckenstein afstamt. Deze veronderstelling berust op gemeenschappelijke eigendommen en op de naam van zijn twee oudste zonen : Goessen en Willem.<sup>6</sup> In 1383 is Ghijsbrecht overleden. Zijn zes bekende zoons zijn vermoedelijk uit twee huwelijken; Goessen en Willem worden eerder en nooit samen met de andere vier genoemd.

#### ***In Dienst van de Hertog***

Van de in 1394 genoemde zonen had Roelof bezittingen in Deil en Odijk. Hendrick was vermoedelijk Heer van Est want in 1401 betaalt hij namens het dorp belastingen. Hij is de stamvader van het geslacht Van Tuyl van Merckenstein dat later uitsterft.

Gijsbert en Arnt treden in de voetsporen van hun vader als vazal van de Hertog. Hun leven - evenals dat van Arnt's zonen - werd mede bepaald door de vele oorlogen en twisten in de 15e

<sup>4</sup> De Fremery, J., “Cartularium der Abdij Marienweerd, Den Haag, 1890, blz. 71, 94, 95, 96 en 137.

<sup>5</sup> Onder meer het geslacht Van Tuyl van Bulckenstein te Deil dat in de eerste helft van de 17e eeuw uitsterft. De vaak gezochte relatie met het later in Nederland zo belangrijke geslacht Van Tuyl van Serooskerken is tot op heden nooit gevonden. Recent is evenwel gesteld dat de vermelding Van Tuyl in de naam van dit geslacht berust op een historisch niet bewijsbare poging aan het begin van de 17e eeuw om een familierelatie te construeren met van Tuyl van Bulckenstein. Een verband tussen de oudst bewijsbare stamvader Van Tuyl van Serooskerken en geslachten Van Tuyl in de Tielerwaard wordt zeer onwaarschijnlijk geacht. (De Nederlandsche Leeuw, jaargang CXII, nr. 7-9, juli-september 1995, blz. 243, e.v.).

<sup>6</sup> Willem van Tuyl Heer Ghijsbrechtszoon te Deil wordt in 1376/77 - samen met zijn broer Goessen - vermeld als getuige bij verdragen tussen Jan van Chasteloen, Hertog van Gelre en Mechteld, Hertogin van Gelre. De erven van Goessen worden in 1403 vermeld als erven Goswijns van Tuyle Heeren Gijselbrechtssoon. De naam Goessen duidt er - evenals de vicarie uit 1345 - op dat de eerste vrouw van Heer Ghijsbrecht een dochter was van Gosewijn van Tricht.

### Appendix 1

eeuw. Onder meer tussen de Bisschop van Utrecht en de Hertog van Gelre - in wiens leger zij dienden - en later tussen Bourgondie en Gelre. Gijsbert is in 1429 mede-ondertekenaar van het vredesverdrag tussen Hertog Arnoud van Gelre en de Bisschop van Utrecht; hij wordt meerdere malen vermeld als dienaar van de Hertog. In 1400 kent Willem van Gulik, Hertog van Gelre, hem een jaarlijkse beloning van 40 gulden toe voor zijn trouwe diensten, te betalen uit de tol te Zaltbommel.<sup>7</sup> Rond datzelfde jaar behoort hij tot de huishouding van Johanna van Kuyc.<sup>8</sup> Opmerkelijk is het dat de broer van Johanna, Jan VI van Kuyc, Gijsbert in 1394 zijn neef noemt, hetgeen duidt op een familierelatie.<sup>9</sup>

Ook Arnt was in dienst van de Hertog, onder meer op het kasteel te Oyen aan de Maas in Brabant. In 1418 en 1436 ondertekent hij mede verdragen tussen de ridderschap en de steden van Gelre. Mede door zijn verbondenheid met het - veelal reizende - hof van de Hertog, had hij bezittingen in diverse delen van Gelre, onder meer in Arnhem en Ede en omstreken. Het is mogelijk dat hij zijn bezit op de Veluwe verkreeg via zijn vrouw Lijsbeth. Later in zijn leven komt hij vooral voor in de Tielerwaard, met bezittingen in Est en Deil, waar hij in 1434 onder de belastingplichtigen wordt genoemd. In 1442 ontvangt hij de zogenaamde *Kuyxsche thiende op Tiele end tot Droempt* in leen van de Hertog van Gelre.<sup>10</sup> Zijn vier zonen, Arnt, Gijsbert, Wijnant en Reyner, behoren allemaal tot de meer invloedrijke bovenlaag in de dorpen in de Tielerwaard en op de Veluwe. Arnt heeft bezittingen in Bennecom en - via zijn huwelijk met Heylwich van de Schuren - in Echteld waar zij beleend werden met *huis en hofstad tot Wye inden kerspel van Echteld met eenige mergen*. In 1461 wordt hij vermeld als vazal van de Hertog van Gelre. Met zijn kleinzoon Arnt - die in 1532 wordt vermeld als burger van Zaltbommel - sterft deze tak Van Tuyl (vermoedelijk) uit. Ook Gijsbert woonde op de Veluwe; hij had een huis in de *maalschap* Doesburg (nabij Ede) en bezittingen in Bennecom. Samen met zijn broer Arnt is hij ondertekenaar van een verdrag in 1446. Zijn nageslacht - dat uitsterft - woonde onder meer in Arnhem. Wijnant wordt in 1459 vermeld als geerfde in Beesd. Hij ontvangt als eerste na zijn vader de Kuikse tiende in leen. De enige van hem bekende zoon - Arnt - is in 1484 schepen in Deil.

### ***Heren van Est***

De vierde zoon van Arnt : Reyner (of Reinalt) is vermoedelijk de belangrijkste geweest. Hoewel hij - evenals zijn broers Gijsbert en Arnt - in 1436 wordt vermeld als *knecht op de Veluwe* (in dienst

---

<sup>7</sup> De laatste betaling vindt plaats in 1441, zodat hij vermoedelijk kort daarna is overleden.

<sup>8</sup> Vrouwe van Meteren en Est en van 1394 tot 1400 gehuwd met een bastaardzoon van de Hertog van Gelre.

<sup>9</sup> De ouders van Johanna en Jan waren Wenemar van Kuyc en Aleydis de Cocq van Opijnen. De hypothese is dat de Johanna van Tuyl die huwde met Jan de Cocq van Opijnen, de vader van Aleydis, een zuster was van Heer Ghijsbrecht.

<sup>10</sup> De beloning van deze tiende is een van de belangrijkste bronnen die het mogelijk maakte de geslachtslijn te bepalen. Na Arnt worden hiermee beleend : zijn zonen Wijnant en Reyner, zijn kleinzoon Sander Reynersz, diens zoon Reyner en diens zoon Arndt. Deze laatste verkoopt de tiende in 1539 aan Johan de Cock van Opijnen.

### *Appendix 1*

van de Hertog), leefde hij in de Tielerwaard, waar hij Heer van Est werd.<sup>11</sup> Ook het benoemingsrecht van de vicarie van Sint Sebastiaan en Sint Nicolaas in de kerk van Est was in zijn bezit. In 1447 wordt hij beleend met de Kuikse tiende.

Zijn zoon Gijsbert volgde hem op als Heer van Est. Hij was bovendien schepen in de Hoge Bank van Tuil (1494-1499) en collator (benoemingsrecht) van de vicarie van de Heilige Maagd Maria en Sint Catharina in de kerk van Tricht. Dit recht verkoopt hij - samen met dat van de vicarie in de kerk van Deil - in 1503 aan Frederick van Egmond, Graaf van Buren.

De laatste Van Tuyl die Heer van Est is, is Gijsbert's zoon Reyner die in 1544 wordt vermeld in het ridderboek van Gelre. Deze tak sterft uit omdat Reyner, behalve vier dochters, slechts een zoon heeft, Gijsbert die rond 1540 kinderloos sterft.

Behalve Gijsbert had Reyner een dochter, Luytgaert, en nog twee zonen : Arnt (in 1484 schepen te Deil en in 1503 vermeld op de lijst van ridderpenningen in de Nederbetuwe) en Sander. Deze laatste zorgde voor de voortzetting van het geslacht van Tuyl.

### ***Naar de Bommelerwaard***

De 15e eeuw was voor de bevolking in het gebied langs de Waal een harde tijd. Naast oorlogen als gevolg van interne twisten binnen Gelre en tussen Gelre en Bourgondie, teisterden natuurrampen de inwoners van steden en dorpen. Strengere winters en dijkdoorbraken tussen 1430 en 1465 maakten oogsten vaak onmogelijk en dreven de voedselprijzen op. Bovendien vielen veel slachtoffers als gevolg van de pest, onder meer in 1457.

Wellicht waren het deze omstandigheden die Sander Reynersz van Tuyl ertoe brachten om zijn heil elders, zuidelijk van de Waal te zoeken. Maar het is ook mogelijk dat militaire activiteiten hem naar de Bommelerwaard brachten. Want op 14 april 1493 bevindt hij zich vrijwel zeker in het leger van Gerard van Weerdenburg dat in opdracht van Hertog Karel van Gelre het kasteel te Poederoyen inneemt; eigendom van Peter van Hemert, een lokale edelman die behoorde tot een groep edelen die zich verbond met Bourgondie en tegen de Hertog.<sup>12</sup> Als Sander al niet bij de verovering was, hij nam in ieder geval deel aan de daaropvolgende plundering. In 1497 wordt hij - samen met zijn neef Arnt en inwoners van Brakel - aangeklaagd door Johanna van Herlaar, de weduwe van Peter van Hemert, die tevergeefs tracht haar bezittingen terug te krijgen.

In dat jaar 1497 heeft Sander zich inmiddels een belangrijke positie verworven in Brakel. Hij is schout van het dorp (reeds als zodanig vermeld in 1493), schepen in de Hoge Bank van Zuilichem

<sup>11</sup> Rayner van Tuyl van Est (en anderen) als dageliken heeren en amptluyden deser dorpen (Streekarchief Bommelerwaard [SAB], Oud Archief Zaltbommel [OAZ], inv. nr. 1141, fol. 77v-83, 30-06-1459). Est was overigens een van de kleinste dorpen in de Tielerwaard met in 1434 slechts tien huizen (rond 1380 nog 21). De bevolkingsomvang in die periode nam overal af, ook in de Bommelerwaard : in Brakel van 125 huishoudens ( $\pm$ 1380) tot 88 (1434), in Gameren van 53 ( $\pm$  1380) tot 39 (1434) en in Nieuwaal van 74 ( $\pm$  1380) tot 28 (1434).

<sup>12</sup> Behorend tot dat leger was in ieder geval zijn neef Arnt Arntsz van Tuyl, een van de onderaanvoerders van Gerard van Weerdenburg. Na de verovering van Poederoyen benoemde de Hertog zijn maarschalk Hendrick van Enssen - bijgenaamd Snijdewind - tot commandant van het kasteel. Zowel Sander als zijn zoon Reyner en zijn neef Arnt worden vaak vermeld als dienaren van Hendrick van Enssen. Deze laatste sneuvelt in juni 1508 als een Bourgondisch leger, onder aanvoering van Graaf Rudolf von Anhalt, het kasteel verovert op Gelre. Het kasteel wordt vervolgens verwoest.

### *Appendix 1*

en bovendien wordt hij tussen 1494 en 1527 vermeld als vazal van de Heer van Brakel.<sup>13</sup> Een van zijn dochters, Johanna, trouwde met Goossen Jansz, Heer van Aalst; een andere - Ysentruijt - met Adam van Tiel, schepen van die stad.

Van zijn beide zoons leefde er een - Seger - in de omgeving van Nijmegen. Daarvoor echter bevond Seger zich tegenover zijn vader, want in 1493 diende hij in het Bourgondische leger. Hij werd gevangen genomen en zwoer - in de gevangenis in Tiel - een eed dat hij zich nooit meer tegen de Hertog van Gelre zou verzetten.

Reyner - Sander's andere zoon - volgde zijn vader op in vele functies : vazal van de Heer van Brakel, schout van Brakel, schepen in de Hoge Bank van Zuilichem en - als jongeman - dienaar van de Maarschalk van Enssen. Naast bezittingen in Brakel had hij eigendommen in Heesselt.

Van hem zijn vier kinderen bekend : Margriet, Arndt, Bernt en Sander. Margriet trouwde met Ot van Herwijnen. Zijn zoons vervulden functies in Brakel en waren beide schepen in de Hoge Bank van Zuilichem. Arndt wordt in 1555 nog vermeld in het boek van de ridderschap; hij had geen nakomelingen.

Sander had nogal wat bezittingen in Brakel en Heesselt, maar ook zijn schulden namen toe.<sup>14</sup> Hij is niet oud geworden en liet bij zijn overlijden in 1564 twee kinderen na : Marijken (uit zijn eerste huwelijk met Barbara van Dieden) en Jan (uit zijn huwelijk met Willemke van Goor). Jan Sandersz is de eerste Van Tuyl die zich vestigt in Gameren, het dorp dat eeuwenlang de belangrijkste woonplaats voor de Van Tuyl's zal blijven.

### ***Een Goed Huwelijk in Gameren***

Jan Sandersz, geboren kort voor het begin van de Tachtigjarige Oorlog, had als kind - samen met zijn voogd Caspar Turck<sup>15</sup> - veel problemen als gevolg van de schulden die zijn vader had achtergelaten.

Uiteindelijk echter wist hij deze moeilijkheden te overwinnen, onder meer door de verkoop in 1592 van de helft van een uiterwaard in Heesselt voor 2950 Carolus guldens aan Jonker Dirck Pieck van

---

<sup>13</sup> De schout was de belangrijkste functionaris in het dorpsbestuur (vergelijkbaar met de huidige burgemeester). Hij werd benoemd door de heer van een dorp (heerlijkheid). De Hoge Banken (van Tuil, Zuilichem, Driel en Zaltbommel) behandelden zaken als eigendomsoverdrachten, erfenissen en andere civielrechtelijke onderwerpen en eenvoudige strafzaken.

<sup>14</sup> Hoewel er geen bron is gevonden die Sander daadwerkelijk noemt als zoon van Reyner, zijn er veel indirecte bewijzen. Zijn weduwe is, met haar zoon Jan, en de weduwe van Reyner's andere zoon Arnt, erfgenaam van Arnt. Bezittingen van Reyner zijn later eigendom van Arnt en Sander en van Sander's zoon Jan. Deze Jan is bovendien de eerste erfgenaam van een dochter van Ot van Herwijnen en Reyner's dochter Margriet. Tot slot is er in latere jaren sprake van een gemeenschappelijke schuld van de weduwe en de erfgenamen van Arnt, de erfgenamen van Ot van Herwijnen en de weduwe en de erfgenamen van Sander.

<sup>15</sup> Een bastaardzoon van Godard Turck en gehuwd met Johanna, de dochter van Goossen Jansz van Aalst en Johanna Sandersdr van Tuyl. Caspar bleef aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog trouw aan Philips II van Spanje; hij was commandant van Loevestein en Gorinchem.

### Appendix 1

Tienhoven.<sup>16</sup> Hij groeide op in een katholieke omgeving omdat Brakel nog vrij lang in de Spaanse invloedssfeer bleef.

Maar dat veranderde door zijn huwelijk in 1586 met Marijke, de dochter van Ott van Oever, een lid van de belangrijke familie Van Oever met veel functies en bezittingen in Zaltbommel en Gameren.

Na de verovering van Zaltbommel op de Spanjaarden in 1572 door Dirck van Haeften, Heer van Gameren, viel ook Gameren onder de Protestantse invloedssfeer. Dirck van Haeften was al in 1568 - evenals zijn schoonvader Van Brederode en zijn schoonzoon Alexander van IJsselstein - betiteld als *geus* door de Gamerense priester Johannes Storm. Hij was gevlucht en zijn bezittingen werden verbeurd verklaard. Op 31 juli 1572 veroverde Dirck met een klein legertje geuzen Zaltbommel voor Willem van Oranje. Twee jaar later trachtten de Spanjaarden, onder bevel van Gilles de Berlaymont, Zaltbommel te heroveren. Rondom de stad werden legerplaatsen ingericht in Hurwenen, Bruchem, Tuil en Gameren. De schans in Gameren was gesitueerd rondom het kasteel van Dirck van Haeften. Tijdens het beleg dat duurde van juli tot oktober vonden vaak schermutselingen plaats tussen de Spanjaarden en de verdedigers van de stad, waaronder zich Duitse en Schotse huurlingen bevonden. Meerdere malen worden gevechten vermeld bij de Leutse- en de Spellewaardsesteeg.

Het beleg werd beëindigd begin oktober; onder meer het doorsteken van de dijken bracht de belegeraars in een moeilijke positie. Op 11 oktober verlieten de laatste Spanjaarden Gameren.

In de jaren daarna werd de Bommelerwaard nog meerdere malen geteisterd door Spaanse invallen. Hoezeer de bevolking getroffen werd door al die oorlogshandelingen blijkt uit een passage in een verkoopacte uit 1584 : *Verheltelick oft door crijgh ende oorlogh die huysluyden tot Gameren (dwelck Goot verhoeden will) tsamen verlopen mosten, sal men die vier lest termijnen ieder tijt betalen van jaer tot jaere, als die huysluyden wedercomen wonen ende die landerijen gebruyck sullen worden.*

Ondanks al deze ellende nam Jan Sandersz' leven een gunstige wending. Door zijn huwelijk met Marijke werd hij eigenaar van een aantal hofsteden aan de Burgersteeg in Gameren, onder meer de Ott van Oevershof waar hij ging wonen.<sup>17</sup> Door vererving - onder meer van Dirck van Oever en Ot van Herwijnen - groeide zijn bezit, ondanks het feit dat de oorlog tot ± 1600 nog meerdere malen merkbaar was in de Bommelerwaard. Hij werd een welvarend man waardoor hij tevens - als laatste Van Tuyl - schepen (en vele malen president) werd van de Hoge Bank van Zuilichem.<sup>18</sup> Zijn oudste zoon, Sander, begon al voor zijn vaders overlijden problemen te maken over de verdeling van de erfenis. Dit duurde voort tot er in 1626 een definitieve verdeling plaats vond met

<sup>16</sup> Deze was gehuwd met een dochter van Ot van Herwijnen en Jan's tante Margriet. In 1597 verkocht Jan voor 743 gulden ook de andere helft en regelde bovendien alle nog openstaande oude schulden van zijn vader aan de familie Pieck van Tienhoven.

<sup>17</sup> De Burgersteeg, de scheiding tussen Gameren en Nieuwaal, is na Jan Sandersz de woonplaats gebleven van vele generaties van Tuyl. De Ott van Oevershof heet rond 1630 de Jan van Tuyl's hof. Deze strekte zich uit van de Burgersteeg tot de Nieuwsteeg en werd later gesplitst. Het zijn thans de percelen Burgerstraat 23 en Nieuwstraat 18.

<sup>18</sup> Zijn overlijden op 18 mei 1617 rond middernacht staat vermeld in het Loofsignaat van Zuilichem (RAG, Rechterlijk Archief Zuilichem [RAZ], inv. nr. 671). Jan Sandersz gebruikte veelvuldig het zegel met het Van Tuyl-wapen met de drie hondenkoppen.



### *Appendix 1*

zijn twee broers Ott en Aert en zijn zuster Marijke. Hoewel Sander drie maal huwde stierf hij kinderloos. Aan het eind van zijn leven verkocht hij veel bezittingen om zijn schulden te kunnen aflossen.

### ***Voorspoed en Neergang***

Ott van Tuyl, Jan's tweede zoon, had in het begin alles mee. Aan zijn deel van de erfenis werden landerijen toegevoegd als gevolg van zijn huwelijk met Neelken, de dochter van Geerlof Aertsz.<sup>19</sup> Samen met zijn zwager Peter Ariensz van der Wiel pachtte hij in 1641 een eendenkooi van het Grote Gasthuis te Zaltbommel in de Achterbroeken te Gameren.<sup>20</sup> Over deze verpachting kreeg Ott enkele jaren later ruzie met Arien Claesz Holler, die - tevergeefs - ook rechten op de kooi deed gelden. In 1645 kostte een nieuwe ruzie over eigendomsrechten hem bijna het leven toen hij met een mes werd gestoken door Hubert Cup, die redenen had om te vrezen dat Ott hem voor het gerecht zou dagen. Door deze aanval gebeurde dat toch en Hubert werd veroordeeld tot een boete van 100 goud guldens en ruim 240 gulden aan schadevergoeding en dokterskosten.

Ook in het kerkbestuur was Ott actief. Een opmerkelijke rol speelde hij toen Gameren haar eerste predikant kreeg, na jarenlang een predikant te hebben gedeeld met Tuil. In augustus 1642 gaven de lidmaten hun oordeel nadat Abraham Huysinghius was voorgedragen. Ruim twintig lidmaten waren positief, maar tien waaronder invloedrijke zoals de schout Peter Gijsbertsz, Matthijs Aelbertsz van Schravenweert en Ott Jansz van Tuyl waren tegen. Na bemiddeling door Petrus Eijckenbergh, predikant te Zaltbommel, werd Huysinghius toch benoemd en kort daarop werd Ott diaken.

In 1652 verzocht hij om ontheffing van zijn taken als diaken en ouderling. Dit had vermoedelijk veel te maken met het feit dat het bergaf met hem ging. Hoewel hij daarvoor ook al leningen had afgesloten, namen deze vanaf 1652 sterk in omvang toe en hij was nauwelijks in staat om ze af te lossen, mede door de verslechterende economische omstandigheden. In 1663 deed hij een laatste desperate poging en leende 5300 Carolus guldens van Johan Gans, met al zijn goederen als onderpand. Alleen al de jaarlijkse rente bedroeg 330 gulden. Toen hij drie jaar later stierf was het dan ook niet verwonderlijk dat zijn kinderen afstand deden van de rechten op de erfenis.<sup>21</sup> In enkele jaren was het omvangrijke bezit van Ott Jansz en zijn vader Jan Sandersz ingeschrompeld tot dat van een kleine boer.

---

<sup>19</sup> Hij woonde vanaf circa 1628 op een boerderij (thans Burgerstraat 13) die in 1700 door zijn kleinkinderen werd verkocht aan Cornelis Jansz de Geus, maar die in het midden van de 19e eeuw weer eigendom werd van een Van Tuyl : Gijsbert Antonus.

<sup>20</sup> De thans nog bestaande eendenkooi van Staatsbosbeheer.

<sup>21</sup> Hetgeen onder meer betekende dat Johan Gans in 1675 eigenaar was van het merendeel van Ott Jansz voormalige goederen. Vrijwel alleen het huis waar zij waren opgegroeid stond nog op naam van zijn kinderen.

### ***Vlucht naar Amerika***

Een van de kinderen - zijn zoon Jan - maakte deze ontwikkeling en het overlijden van zijn vader echter niet meer mee. Dat was het gevolg van een tragische gebeurtenis waarbij deze Jan was betrokken. Op 23 januari 1662 bevond hij zich met zijn broer Geerlof en enkele andere jongemannen uit Gameren in de herberg te Hellouw. Op een bepaald moment kregen zij ruzie en in het daarop volgende gevecht bracht Jan Otten een messteek toe aan zijn buurjongen Wouter Mertensz de Graeff; deze stierf kort daarop. De volgende dag al werd het gerecht ingeschakeld, maar toen de rechtbank op 3 juni het vonnis uitsprak werd Jan Otten bij verstek veroordeeld. Dat was maar goed ook want het vonnis luidde : onthoofding en verbeurdverklaring van zijn goederen.<sup>22</sup>

Hoe hij aan de gerechtsdienaars ontsnapte weten wij niet, maar waarheen hij vluchtte wel, want op 16 april 1663 arriveerde hij, met zijn vrouw Geertruyd Jans van Lent en zijn tweejarig zootje Otto, met het schip De Bonte Koe in Nieuw Amsterdam, het huidige New York. De doodslag en zijn vlucht maakte hem tot de stamvader van de Van Tuyl's in de Verenigde Staten.

Nieuw Amsterdam telde in die tijd ongeveer 300 huizen met 1500 inwoners aan de zuidpunt van het eiland Manhattan. Jan Otten besloot er te blijven en niet door te reizen naar een van de plantages in het binnenland. Hij vond werk als scheepsknecht in de haven en woonde in de straat langs de muur die was gebouwd om het stadje te beschermen tegen aanvallen door de Indianen, de huidige Wall Street. Kort na 1690 overleed hij.

Geertruyd hertrouwde met Teunis van Pelt en verhuisde naar Nieuw Utrecht, thans Brooklyn. De twee jongste van haar acht kinderen - de tweeling Abraham en Isaac - gingen met haar mee. Van hen stammen vele takken Van Tuyl in Amerika af. Ook de drie dochters, Neeltje, Elisabeth en Antje, hebben nakomelingen in de Verenigde Staten.

Het huis waar Geertruyd na haar hertrouwen woonde, was door haar tweede echtgenoot gebouwd in 1686. In 1952 werd het - midden in het centrum van het hedendaagse Brooklyn - gesloopt.<sup>23</sup>

---

<sup>22</sup> RAG, RAZ inv. nr. 10, fol. 284/284v.

Ticht die Richter in plaets des heeren, Jan Otten van Tuijl dat hij op den 23 Januarij lopende jaers 1662 met Wouter Mertensen ende meer andere van Gameren gecomen is tot Hellouw ten huijse van Evert Cornelissen ende nae dat sij daer eenigen tijt waeren geweest, voorn. betichte sijn mes getrocken ende daer mede over de vloer schrappende tot voorn. Wouter Mertensen is toegesprongen, brengende den selven eenen steeck in den rechteren arm van beneden op, soo dat de arterie met beyde haere tacken, mitsgaders het medium basilica ende de senuen afgesteecken waeren, aen welcke quetsuere voorn. Wouter eenige uren daer naer is comen te overlijden, breder te vernemen uut de beede condschappen, mitsgaders attestatie van den chirurgijn hier neffens gaende, ende alsoo die betichte sich daer op met de vlucht heeft gesalveert, concludeert die richter in sijne qualiteijt dat die betichte in handen van justitie comende, metten sweerde gedeelt sal worden datter de doot naevolge, off fugatieff blijvende dat sijne goederen den fisque sullen werden toe erkent ofte contenterende, omni meliori modo, makende mede eijsch van costen ende misen van justitie, salvis, in ende op alles, 3 Junij.

<sup>23</sup> The New York Times, 17 november 1952.

### ***Piraat en privateer***

Of er van de enige zoon die in Nederland was geboren, Otto, nog nakomelingen leven is onzeker. Van zijn zoons Dirck en Jan is geen nageslacht bekend. Zijn dochter Anna heeft langs de vrouwelijke lijn wel nakomelingen. Maar Otto zelf leeft wel voort in de geschiedenis; hij bewoog zich gedurende zijn leven rond de dunne grens die kan worden getrokken tussen piraten en privateers. In tijd van oorlog gaf de (Engelse) koning particuliere schepen toestemming om vijandelijke schepen aan te vallen, dat waren privateers. Als zij dat echter op eigen houtje deden, of tegen schepen uit landen waarmee men niet in oorlog was, dan waren zij piraat.

In 1695 gaf Benjamin Fletcher, de gouverneur van New York, John Hore toestemming om als privateer Franse schepen aan te vallen. Hore veroverde het Franse schip *St. Paul* en herdoopte het in *John and Rebecca*. Kort daarop zette Hore koers naar de Indische Oceaan waar zijn zwager Richard Glover al actief was als piraat. Aan boord van de 180 ton metende *John and Rebecca* bevonden zich Otto van Tuyl als kok en arts (!) en zijn jongere broer Aert als scheepstimmerman.

Tussen april 1696 en februari 1697 was Hore actief in de Indische Oceaan, de Rode Zee en de Perzische Golf. Meerdere schepen werden buit gemaakt alvorens Hore en zijn bemanning een toevlucht zochten op St. Marie's eiland - nabij Madagascar - een plek die door veel piraten werd aangedaan. Daar verliet het geluk hun echter en velen - waaronder Hore - stierven als gevolg van tropische ziekten. In de daaropvolgende twee jaar waren Otto en Aert betrokken bij piraterij en schermutselingen op en in de nabijheid van Madagascar, waarbij zij vrijwel zeker in contact zijn geweest met de beruchte piraat William Kidd.

Aert heeft Madagascar nooit meer verlaten. Hij wordt er nog vermeld in 1714 en hij is met grote waarschijnlijkheid de *Ort van Tyle, a Dutchman of New York* die wordt beschreven door Daniel Defoe (de schrijver van het beroemde boek *Robinson Crusoe*).<sup>24</sup>

Otto van Tuyl verliet Madagascar in 1698 aan boord van een piratenschip onder commando van Robert Culliford; hij maakte onder meer een reis mee naar Malabar (India). Terug op St. Marie's eiland besloot hij echter terug te keren naar Amerika. Samen met enkele andere piraten boekte hij passage op de *Nassau*, onder bevel van Giles Shelley uit New York.

Eind mei 1699 arriveerde de *Nassau* in New York; veel van de voormalige piraten trachtten zo onopgemerkt mogelijk aan land te komen. Maar de nieuwe gouverneur, Bellomont, was fel tegen de piraterij en arresteerde er meerderen, waaronder Kidd. Deze werd naar Engeland doorgestuurd waar hij werd veroordeeld en opgehangen.

Bellomont noemt *Otto van Toyle, an old pirate* in een verslag dat hij aan zijn superieuren stuurde en op 14 juni 1699 nam hij hem een verhoor af. Met hulp echter van degenen die Shelley's reis hadden gefinancierd, ontsprong Otto de dans en hij vestigde zich in New York, waar hij zich koopman noemt.

Enkele jaren later trekt de zee opnieuw en als er weer oorlog uitbreekt met de Fransen vaart hij uit op de *Castel del Rey* onder bevel van Adrian Claver. Een jaar later krijgt Otto zelf het bevel over de *Castel del Rey*; het wordt zijn eerste en laatste commando. Kort na de uitvaart vergaat het schip op

---

<sup>24</sup> Defoe, D., "A General History of the Robberies and Murders of the most notorious Pyrates," South Carolina Press, 1972, blz. 475.

### *Appendix 1*

19 december 1705 na gestrand te zijn op zandbanken ten zuiden van het huidige Brooklyn. Bijna de gehele bemanning - 132 van de 145 koppen - komt om het leven. Volgens getuigen overleed Otto van Tuyl met psalm 130 - *Uit de diepten roep ik tot U, o Heere* - op zijn lippen.

### ***Overweldigd door de Fransen***

Oorlog met de Fransen betekende ruim dertig jaar eerder voor Geerlof, Jan Otten's broer, ook moeilijke tijden. Toen de legers van Lodewijk XIV in 1672 het oostelijk deel van Nederland veroverden en in juli het beleg sloegen voor Zaltbommel, legerde Turenne 30.000 soldaten in de uiterwaard in Gameren. Binnen enkele dagen werd de overgave getekend in de pastorie te Gameren.

Toen de Fransen zich ruim een jaar later terugtrokken, lieten zij een verwoeste Bommelerwaard met doorgestoken dijken achter. Hoezeer de boeren in de dorpen getroffen waren blijkt uit een besluit dat de geerfden van Gameren in februari 1674 namen om leningen af te sluiten en elkaar in moeilijke financiële omstandigheden bij te staan.<sup>25</sup> Het verpondingskohier<sup>26</sup> uit 1675 geeft een indruk van hetgeen de Fransen hadden aangericht : negen huizen in Gameren werden omschreven als verwoest of verbrand, het merendeel bij de Kluit en langs de Leutsesteeg.<sup>27</sup>

Na Geerlofs overlijden kort voor 1700 vertrokken zijn twee zoons naar de Nieuwaalse kant van de Burgersteeg. Oth Geerlofsz ging wonen aan het Onderlangs en slaagde erin om weer de nodige landerijen te kopen en het boerenbedrijf voort te zetten. Zijn broer Jan woonde vermoedelijk vlak bij hem in een huisje binnendijks in de hoek tussen de Burgersteeg en de dijk. Zijn nakomelingen bleven generaties lang in Nieuwaal; zij verdienden de kost hoofdzakelijk als landarbeider.

### ***Terug naar de Burgersteeg***

Oth's oudste zoon Antonis<sup>28</sup> trok deze lijn van zijn vader door en keerde in 1733 terug naar Gameren waar hij een boerderij aan de Burgersteeg kocht.<sup>29</sup> Ruim tien jaar later voegde hij daar een perceel, genaamd de Adammenhof, aan toe.<sup>30</sup> Ondanks overstromingen in 1757 en 1764 die ook Gameren onder water zetten,<sup>31</sup> gaat het economisch goed met Antonis. Als hij in 1796 - een

<sup>25</sup> RAG, RAZ inv. nr. 677, fol. 219. Als reden werd gegeven : alsoo daer gedurende dese beswaerlijke oorlochs troublen en alomme aendringende ongelegentheden wij te gemoet sien een volcomene ruine voor tselve dorp, d'inwoonders ende geerffdens.

<sup>26</sup> Verponding is de belasting op onroerende goederen.

<sup>27</sup> Onder meer de boerderij die later bekend stond als *De Oude Leut*.

<sup>28</sup> De eerste Van Tuyl met de daarna zo veel voorkomende naam Antonis. Hij was genoemd naar zijn grootvader Teunis van Roosmaelen (ook wel genoemd Vermeulen), vermoedelijk een molenaar van wie verder niets bekend is.

<sup>29</sup> Oorspronkelijk afkomstig uit het bezit van de Van Oever's en in 1607 door Jan Sandersz van Tuyl verkocht aan Arien Peter Joosten (thans perceel Burgerstraat 33).

<sup>30</sup> De naam is afkomstig van Adam Ariensz die er in het midden van de 17e eeuw woonde. Na de dood van zijn zoon Peter werd het "oudt vervallen huys" in 1679 geveild en gesloopt. Antonis bouwt er in 1753 de boerderij waar veel generaties Van Tuyl hebben gewoond.

<sup>31</sup> Aernout van de Werken noteerde dat het water in zijn huis *De Stoutenhof* in 1757 bijna 6 voet en in 1764 18 duim hoog stond.

### Appendix 1

jaar na de inval door de Fransen - sterft laat hij zijn enige zoon Otto veel bezittingen na, zowel in Gameren als in Nieuwaal. Zoals bij de meeste boeren was er sprake van een gemengd bedrijf; zijn bezit bestond uit bouwland, boomgaarden, hopland en weilanden.

Evenals het geval was met zijn overgrootvader Ott Jansz, was Antonis (en zijn zoon Otto) betrokken bij verzet tegen een nieuw voorgestelde predikant. Het ging om Anthony Petrus Abbingh die in 1781 door de Heer van Gameren - Baron van Randwijck - was voorgedragen. Veel ledematen, waaronder Otto's vrouw, Mereke van de Werken, tekenden echter verzet aan omdat Abbingh volgens getuigen uit het dorp meerdere malen was betrapt op dronkenschap. Zij verwezen daarbij naar de provinciale kerkorde die stelde dat niet alleen de leer, maar ook de levenswijze in acht moest worden genomen bij predikantsexamens en -benoemingen. Enkele jaren van juridische procedures volgden tussen de classis (die de benoeming wilde doorzetten) en de kerkeraad en ledematen. Maar de vasthoudendheid van de laatsten had succes : op 3 april 1784 besloot het Hof van Gelre dat Abbingh geen *persona habilis et grata* was en daarom niet kon worden benoemd. Enkele maanden later werd een nieuwe predikant voorgedragen en beroepen, Hermannus Henricus Thoof, die op 10 oktober 1784 werd bevestigd.

Otto overleefde zijn vader maar kort, maar hij zag wel kans om het bezit in beide dorpen verder uit te breiden, onder meer met de *Florenshof* aan de Burgersteeg. In de 19e eeuw wordt hier een boerderij gebouwd; thans woont hier nog een nazaat van hem. Ook Otto had een groot gemengd bedrijf. Aan de produkten was inmiddels een nieuw toegevoegd : de aardappel, die vanaf het midden van de 18e eeuw een van de belangrijkste landbouwprodukten werd in de Bommelerwaard.

Als hij in 1803 sterft, gaat het ook met zijn kinderen voorspoedig. Zijn oudste dochter Jantje is getrouwd met David van Kerkwijk, de zoon van de schout van Gameren, Dirk Walraven van Kerkwijk. En de oudste zoon, Antonus, met diens zuster Weijltje Johanna van Kerkwijk.

Antonus is de eerste Van Tuyl die de Burgersteeg verlaat voor een boerderij elders in het dorp : het Slot op de plaats waar vroeger het kasteel van Gameren heeft gestaan.<sup>32</sup> Na hem woont zijn dochter Willemke er tot rond 1860. Kort na het overlijden van haar eerste echtgenoot, Gerrit Peterse van de Werken, overkomt haar een andere ramp : getroffen door de bliksem, brandt de boerderij af. Enkele jaren later, in 1858 - zij is inmiddels hertrouwd met Joost van den Heuvel - is de boerderij opnieuw opgebouwd. Vermoedelijk met geld afkomstig van een lening van 2500 gulden die zij sluit bij Lion Philips uit Zaltbommel. Het is niet onmogelijk dat het geld afkomstig is van het kapitaal dat Philips beheerde voor zijn schoonzuster Henrietta Presburg en haar zoon Karl Marx, de schrijver van *Das Kapital* en het *Communistisch Manifest*. Ook hierna bleven ramspoeden Willemke niet bespaard. Haar tweede echtgenoot Joost van den Heuvel verliet haar en haar kinderen om zijn fortuin te zoeken in Amerika.

---

<sup>32</sup> "Het Sloth off Casteel" met "een graf off grafkelder in de kerk te Gameren" was in 1788 door Freule Elisabeth Johanna Baronesse van Balveren (een nazaat van het geslacht van Haeften, de heren van Gameren) voor 18.500 gulden verkocht aan Maria Anna Dutry, de weduwe van Christiaan Verzijl. Haar schoonzoon Hermanus Vermeulen verkoopt het in 1803 voor 5000 gulden aan Antonus.

### ***Van Tuyl's in Amerika***

Hoe Joost van den Heuvel het in Amerika heeft gedaan is niet bekend. Op het moment dat hij er arriveert zijn de nakomelingen van Jan Otten echter naar vele windstreken uitgezwemd; de meesten als boer. Abraham en Isaac - de tweelingzonen van Jan Otten - werden boer op Staten Island. Als zij daar kort na 1700 arriveren, wonen er nog slechts een duizend mensen. Maar er is al wel een grote behoefte aan transportmogelijkheden tussen het eiland en Manhattan. Otto, een van Abraham's zonen speelt in op die behoefte en wordt een van de grondleggers van de nog steeds bestaande Staten Island Ferry. Zijn jongere neef Denys volgde dit succesvolle voorbeeld en nam in 1755 een andere veerdienst over, die tussen Staten Island en Long Island, ongeveer op de plaats waar zich thans de Verrazano Bridge bevindt. Maar dit eindigde in een tragedie want een jaar later verging een veerboot in zwaar weer in The Narrows. Elf van de dertien opvarenden, waaronder de schipper Denys, verdronken. Sindsdien werd de veerdienst Dennis's Ferry genoemd.

Twintig jaar na de dood van Denys brak de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog uit. En als zo vaak liepen de scheidslijnen dwars door families. De meeste nakomelingen van Abraham, waaronder Andreis, een zoon van Otto, de stichter van de Staten Island Ferry, kozen de Engelse zijde. Andreis, teruggekeerd naar New York als koopman, zag in de band met het moederland waarschijnlijk het meeste economische heil. Maar in het begin van de oorlog werd New York ingenomen door George Washington en Andrew - zoals hij zich nu noemde - moest met vele andere Loyalisten vluchten. Eind 1776 heroverden de Engelsen New York en Andrew en zijn familie keerden naar een grotendeels verwoeste stad terug. Tijdens en na de oorlog ging het echter voorspoedig met hem en hij ontwikkelde zich tot een succesvol koopman en lid van het stadsbestuur. Tegen het eind van zijn leven werd hij geconfronteerd met een faillissement hetgeen niet wegnam dat veel van zijn nakomelingen het economisch echter ook goed deden.

In tegenstelling tot de meeste kleinkinderen van Abraham, kozen die van Isaac de zijde van de opstandelingen. Zijn kleinzoon Isaac, diens jongere broer Abraham en Isaac's zoon John dienden in de New Jersey militia en waren betrokken bij vele veldtochten. Isaac werd officier in de Somerset County militia en op zijn grafsteen in de nabijheid van de boerderij waar hij leefde staat zijn rang *Captain* thans nog te lezen.

### ***Landinwaarts***

Na de Onafhankelijkheidsoorlog begon de nog jonge staat zich langzaam westwaarts en landinwaarts te ontwikkelen. Vele Van Tuyl's kozen ook die richting. Een van de eersten was John van Tuyl, die als 18-jarige jongen had meegevochten in de oorlog. Hij vestigde zich in Seneca County, ten zuiden van Lake Ontario. Later volgde zijn jongere broer Isaac hem.

Volgende generaties trokken verder en startten nieuwe boerenbedrijven in Ohio, Michigan en Iowa. In tegenstelling tot de Van Tuyl's in de Bommelerwaard was er voor die in Amerika steeds nieuw land beschikbaar.

### ***De Negentiende Eeuw***

In de achttiende eeuw slaagden de Van Tuyl's in Gameren erin hun bezittingen en daarmee hun

### Appendix 1

welstand te vergroten. Dat veranderde in de negentiende eeuw, als bij zoveel boerenfamilies. Naast vaak economisch moeilijke omstandigheden, was een belangrijke oorzaak het door vererving uiteen vallende bezit. Tot het overlijden van Antonus in 1839 waren de bezittingen enkele generaties lang overgegaan van vader op zoon. Maar daarin kwam verandering. Zijn beide zonen Gijsbert Antonus en Otto hadden - naast meerdere dochters - in totaal dertien zonen; een geweldige versplintering in nauwelijks renderende boerenbedrijven was het gevolg. Voor twee van de zonen van Gijsbert Antonus kennelijk reden om naar de Verenigde Staten te emigreren : Cornelis in 1885 en Jan Gijsbert in 1886 (de eerste keerde overigens na een jaar weer terug).

Vooraf het midden van de 19e eeuw was een buitengewoon zware tijd. De periode van aardappel ziektes (1845-1847) veroorzaakte zelfs hongersnood en in Gameren en Nieuwaal was een derde van de inwoners aangewezen op de bedeling; in Nieuwaal zelfs 60%. Zowel deze recessie als de latere - rond 1880 - liet de Van Tuyl's niet onberoerd. Na Otto's overlijden in 1879 waren de schulden vrijwel even groot als de bezittingen. Slechts door het sluiten van een hypotheek slaagden twee zonen - de halfbroers Wouter en Dirk - erin de boerderij *De Florenshof* te behouden. Dirk's broer Hendrik kwam in het bezit van een boerderij tegenover *De Florenshof* via zijn huwelijk met Willemke van Eck.<sup>33</sup>

Enkele jaren voor hij overleed was Antonus getuige van de betrokkenheid van zijn zoon Otto bij het ontstaan van de Gereformeerde (Afgescheiden) Kerk in Gameren. Op 16 augustus 1835 behoorde Otto tot de lidmaten die de kerkeraad van de Protestantse Kerk verzochten om hen te schrappen als lidmaat. En een week later was hij aanwezig bij de door dominee Scholte geleide kerkdienst in de boomgaard van Johannes Peterse van de Werken, die door een regiment dragonders uiteen werd geslagen. Kort daarop ondertekende Otto een verzoekschrift aan Koning Willem I waarin - tevergeefs - werd verzocht om de Afgescheidenen vrijheid van geloof te laten beleven. Het duurde nog een aantal jaren voor dit verzoek werd ingewilligd.

### **Mandenmakers .....**

Dit verzoekschrift was ook ondertekend door Simon van Tuyl uit Nieuwaal, een nazaat van Jan Geerlofsz van Tuyl. Enkele generaties lang waren de Van Tuyl's in Nieuwaal eenvoudige arbeiders en dagloners geweest. In 1862 betaalde geen enkele Van Tuyl in dat dorp inkomstenbelasting. Simon en zijn broer Jan waren beide getrouwd met dochters van Cornelis van Bentum uit Gameren. Jan was de eerste Van Tuyl uit deze tak die weer terugkeerde naar Gameren. Hij startte daar een bedrijvigheid die door meerdere van zijn nazaten werd uitgeoefend tot na de Tweede Wereldoorlog : de mandenmakerij. Vijf van zijn zoons traden in zijn voetsporen : Cornelis, Jan (Zaltbommel), Gerrit, Huibert Walraven en Azwerus. De laatste op de boerderij *De Hogenhof* aan de Ridderstraat waar onder meer grote vismanden en bakens voor Waterstaat werden gemaakt. Zoons van Azwerus werden mandenmaker in Jutphaas (Gerrit) en Gameren (Goossen en Jan), terwijl zijn kleinzoon Azwerus de laatste mandenmaker in Gameren was.

---

<sup>33</sup> Thans Burgerstraat 24, waar de chrysantenkwekerij van Rochus en David van Tuyl is gevestigd.

### ..... en Tuinders

Na de verschrikkelijke overstroming van 1861 waardoor een groot deel van de bevolking - uit Gameren vele honderden - maandenlang in Zaltbommel was geëvacueerd, begonnen zich aan het eind van de eeuw veranderingen in de landbouw te voltrekken. Kleinzonen van Antonus en Otto, zoals Antonis, Peter, Dirk en Hendrik van Tuyl, legden de basis voor de overschakeling van alleen maar aardappelen op groenten, aardbeien en andere fruitsoorten. Hoewel vele bedrijven tot ver in de twintigste eeuw nog kleine, gemengde boerenbedrijven waren, begon de tuinbouw zich te ontwikkelen. Voor de Tweede Wereldoorlog nog op kleine schaal, maar daarna als gevolg van de ruilverkaveling en de opkomst van de glastuinbouw op een geweldige manier. Binnen enkele tientallen jaren veranderde het beeld van Gameren daardoor grondiger dan in de honderden jaren daarvoor. Spoorwegen en verkeersbruggen verlostten de Bommelerwaard uit een isolement en Van Tuyl's zwermden mede daardoor uit over het hele land. Bovendien keerden velen van hen de land- en tuinbouw de rug toe en vinden wij de generaties van na de Tweede Wereldoorlog terug in een breed scala van beroepen.

### **De Amerikaanse Burgeroorlog**

In Amerika zijn de Van Tuyl's dan allang verspreid over de gehele Verenigde Staten. Een van de plaatsen in Ohio waar zich in het midden van de 19e eeuw Van Tuyl's vestigden was Troy. Het waren Henry en Erastus, achterkleinzonen van Captain Isaac van Tuyl. Beiden werden timmerman en meubelmaker. Erastus trouwde met Sallie Roosa, een nazaat van Albert Heymans Rosa uit Herwijnen die in 1660 in Nieuw Amsterdam was aangekomen met De Bonte Koe, hetzelfde schip waarmee Jan Otten drie jaar later de overtocht maakte.

Enkele jaren nadat zij trouwden trad Erastus in de militaire voetsporen van zijn overgrootvader. Op 12 april 1861 brak de Amerikaanse Burgeroorlog uit. Binnen enkele dagen werd in Troy een infanterie compagnie samengesteld als onderdeel van de *Ohio Volunteer Infantry*. Erastus was een van de vrijwilligers die zijn land ging dienen in de strijd tegen de opstandige Zuidelijke Staten. Kort na het begin van de oorlog maakten de *Trojans* - zoals de inwoners van Troy zichzelf noemden - deel uit van het leger van generaal George McClellan dat Virginia, een van de Zuidelijke staten, binnenviel, de *Kanawha Expeditie*. Op 25 augustus 1861 raakte Erastus' compagnie betrokken bij een gevecht bij *Hawk's Nest*. Er vielen veel slachtoffers en gewonden. Tot de laatsten behoorde Erastus die in het veldhospitaal belandde, niet als gevolg van een verwonding maar na een val bij de beklimming van een heuvel. In het hospitaal kreeg hij typhus en dysenterie, waardoor hij - in combinatie met de opgelopen hernia - werd afgekeurd. Twee jaar later keerde hij echter terug in het leger. Ohio richtte een cavalerie regiment op bedoeld om de staat te beschermen tegen invallen van de rebellen. Op 17 oktober 1863 tekende Erastus voor een periode van drie jaar als sergeant bij het 12e *Ohio Volunteer Cavalry* regiment. In de daaropvolgende jaren was hij bij vele veldtochten betrokken, onder meer bij overwinningen in de omgeving van Saltville, in zuidwest Virginia en aan het eind van de oorlog nabij Atlanta. In november 1865 werd het regiment ontbonden. Erastus was opgeklommen tot 1e luitenant. In augustus 1911 overleed hij in het *National Home for Disabled Volunteer Soldiers* in Los Angeles.



### Appendix 1

Zijn oudere broer Henry - die ook in de oorlog had gevochten - stierf twee jaar later toen de *Great Miami River* buiten de oevers trad en Troy overstroomde. Henry weigerde om zijn huis te verlaten en verdronk op 25 maart 1913.

#### ***Van "Coast to Coast"***

De zoon van Erastus, Lew, begon als zijn vader als timmerman. Via Kansas City bereikte hij als eerste Van Tuyl de westkust. Daar was hij als aannemer betrokken bij de ontwikkeling van San Diego in Californie. Zijn zoons Harold en Ardo keerden evenwel weer terug naar het oosten. Ardo vestigde zich eerst in Kansas City maar raakte vervolgens betrokken bij de *booming* olie industrie. Rond 1920 vertrok hij naar de olievelden in Oklahoma, waar Harold zich bij hem voegde. Gedurende de jaren twintig was Ardo succesvol als aannemer van boorwerkzaamheden met onder meer opdrachten van de Phillips Petroleum Company. De crisis in de dertiger jaren trof echter ook hem en hij ging failliet. Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog trok hij met zijn gezin naar Californie waar hij werkte op de Long Beach scheepswerf, waar de *Liberty* schepen werden gebouwd die zo'n belangrijke rol speelden bij het transport tijdens de oorlog.

Na de oorlog keerde hij terug naar zijn oorspronkelijke stiel en hij bouwde vele boorinstallaties in de omgeving van Los Angeles.

Zijn zoon Bob (de vader van Rory) werkte in het begin bij zijn vader. Hij ontwierp een boorinstallatie die zijn vader bouwde; het werd de enige die zij ooit verkochten. Zijn technische opleiding bracht hem echter in een andere typisch 20-eeuwse tak van de industrie : de vliegtuigbouw. Nadat hij was afgekeurd voor de militaire dienst ging hij begin 1942 werken bij *Vultee Aircraft (Convair)* waar hij als ontwerper meewerkte aan de ontwikkeling van vliegtuigen als de B-36A bommenwerper en de gevechtsvliegtuigen BT-13 (*Vultee Vibrator*), XP-54 (*The Goose*) en XA-41. Na de oorlog werd Convair opgekocht door de *Atlas Corporation* waar Bob belast werd met het project dat leidde tot de eerste raket : de *Terrier Missile*. Jarenlang werkte hij aan vervolgprojecten tot hij bij een crisis in 1967 - met vele anderen - werd ontslagen. Gedesillusioneerd vertrok hij uit Californie om uiteindelijk te belanden in een voorstad van New Orleans waar hij aan het eind van zijn carrière betrokken raakte bij de ruimtevaart. Bij de *Martin Marietta Corporation* werkte hij mee aan de brandstoftanks voor de *Space Shuttles*.

Rory van Tuyl - opgeleid tot ingenieur aan de Berkeley Universiteit bij San Francisco - bleef in Californie en ging werken bij Hewlett Packard. Al zijn vrije tijd van jongs af aan besteedde hij aan voorouderonderzoek. In het begin van de negentiger jaren stuitte hij op een artikel in een Amerikaans genealogisch tijdschrift over Jan Otten van Tuyl (een vertaling van een artikel in het blad van de Historische Kring Bommelerwaard). Uit het daaropvolgende contact met de Nederlandse auteurs ontstond het plan voor dit boek.

#### ***Hedendaags Gamen***

In het kader van deze samenvatting is het ondoenlijk de laatste generaties met zoveel takken in

### *Appendix 1*

Nederland uitvoerig te behandelen. Meerdere van hen komen in de *Chronicle* zelf aan het woord, over hun jeugd, de oorlog, de ruilverkaveling en de na-oorlogse bloei van het dorp. Ervaringen die veel lezers bovendien ook uit eigen beleving kennen.

Voor twee echter maken wij een uitzondering : Hendrik Abram, achterkleinzoon van Gijsbert Antonus, opgegroeid als zovele Van Tuyl's aan de Burgerstraat en na de Tweede Wereldoorlog oprichter van een groothandel in aardappelen en opslag- en transportbedrijven waar veel van de inwoners van Gameraen werk vonden. Zijn bedrijfsgebouwen markeren de "ommezwaai" van het dorp. Voor de ruilverkaveling was het gericht op de dijk en de rivier. Na de ontsluiting van de komgronden ontwikkelde het zich landinwaarts waar nieuwe woonwijken en bedrijfsterreinen verrezen op de plaats waar de vroegere inwoners landbouw en veeteelt bedreven.

Een tweede markante Van Tuyl in deze eeuw was Jan, de achterkleinzoon van Jan van Tuyl, de eerste mandenmaker. Begonnen op de tuinderij van zijn vader, stapte hij in de twintiger jaren over op het boekenvak. Via banen bij diverse boekhandels en uitgeverijen en door zelfstudie slaagde hij erin om na de oorlog in België en Nederland eigen uitgeverijen op te richten. Door succesvolle boekenreeksen en de verkoop van pockets via kruideniers- en tabakszaken bracht hij een groot publiek in aanraking met het boek.

Maar ook voor deze familiegeschiedenis heeft hij een basis gelegd. Onwetend van het feit dat Van Tuyl's in Amerika nasporingen deden naar hun afstamming in Nederland, begon hij onderzoek naar zijn voorouders te doen. Toen hij zijn onderzoek beëindigde was hij op de weg terug gevorderd tot Jan Sandersz van Tuyl. Hij had zelfs al gegevens over Van Tuyl's in de Tielerwaard, zonder echter de verbinding tot stand te kunnen brengen. Door Jan Sandersz te traceren kon hij wel de relatie leggen met het familiewapen van de Van Tuyl's (met de drie hondenkoppen); dit werd door Jan Sandersz regelmatig gebruikt.

Rochus van Tuyl bouwde in de afgelopen jaren voort op zijn onderzoek en slaagde erin de brug naar de Van Tuyl's in de Tielerwaard te slaan. Daardoor vindt de genealogie in dit boek zijn begin 650 jaar geleden. Oorspronkelijk behorend tot de lage landadel in de Tielerwaard, ontwikkelde de Van Tuyl's zich vanaf het midden van de 16e eeuw tot een geslacht van boeren die de economische op- en neergangen in de Bommelerwaard aan den lijve ondervonden. Aan het eind van de 17e eeuw zette de tak van boeren zich in Gameraen voort, ontstond de Nieuwaalse tak van landarbeiders en vertrok een Van Tuyl naar Amerika waar hij veel nakomelingen zou krijgen. Samen met het geslacht Van de Werken behoren de Van Tuyl's tot een van de oudste en meest omvangrijke van Gameraen, vanuit welk dorp leden van de laatste generaties uitzwermden tot ver buiten de Bommelerwaard.

Vele anderen echter bleven in het dorp van hun voorouders en leverden hun bijdrage aan de grote veranderingen die er na de ruilverkaveling plaatsvonden. Zij trokken de lijn van hun vader en grootvader - die de grondslagen legden voor de tuinbouw - door, vergrootten de kassen en bouwden nieuwe tuinbouwbedrijven. Sommigen daar waar hun vader reeds het bedrijf uitoefende, zoals de chrysantenkwekerij van Rochus en David van Tuyl aan de Burgerstraat; anderen in door

### *Appendix 1*

de ruilverkaveling ontsloten gebieden, zoals Toon van Tuyl's paprika-kwekerij in de Tijnningen.

Gijs van Tuyl hield de herinnering aan de veeteelt levend; zijn koeien weiden in de uiterwaard op de gronden van de voormalige steenfabriek. Ook dat zal echter over enkele jaren tot het verleden behoren als gevolg van de dijkverzwaring.

Wat blijft zijn de transportbedrijven - zoals dat van Bram van Tuyl - die zich gelukkig kunnen prijzen met de nieuwe brug bij Zaltbommel, waar weer een ander lid van het uitgebreide geslacht - Evert - werkzaam was.

Zo hebben zij, en vele anderen, een bijdrage geleverd aan zowel nieuwe ontwikkelingen als aan het behoud van karakteristieken die een dorp als Gameren vele eeuwen hebben gekenmerkt : doorzettingsvermogen en de wil om tegenslagen - vaak als gevolg van natuurelementen - te overwinnen.